

Оксана Супронюк

## Зарубіжна україніка: проблеми вивчення

*Автор статті розкриває проблеми, що виникають перед дослідниками відділу зарубіжної україніки НБУВ. Розповідається про концепцію побудови та структуру підрозділу. Проводяться порівняння з надбаннями аналогічних служб в українській діаспорі. Здійснюється детальний огляд бібліографічних праць, що побачили світ в Україні та поза її межами. Зосереджується увага на перспективних планах НБУВ: опис книг «de visu» і підготовка до видання анотованого каталогу фондів, аналітичні дослідження видавничої діяльності провідних наукових центрів української діаспори (Української вільної академії наук, Наукового товариства ім. Шевченка, Канадського інституту українських студій, Українського наукового інституту Гарвардського університету, Українського вільного університету, Українського технічно-господарського інституту).*

Обговорення актуальних проблем обліку й вивчення зарубіжної україніки варто розпочати зі з'ясування термінологічних питань. У бібліографічній практиці літературу про певну державу (територію), видану поза її межами, називають терміном, утвореним від кореня назви цієї держави в латинізованій формі: «болгарика», «россіка» тощо. Сукупний термін на означення такого роду видань - «екстеріорика» (від лат. «exterior» - зовнішній, іноземний). Він набув поширення після Варшавської міжнародної бібліографічної конференції 1957 р. Науково обгрунтувала цей термін польський бібліограф Л. Риллова<sup>1</sup>.

Картина обліку поточної екстеріорики в світі постає зі «Зведених таблиць поточних національних бібліографій», складених за ініціативою ЮНЕСКО співробітниками Німецької бібліотеки в Лейпцигу під керівництвом Г. Помассла в 1975 р., його ж «Порівняльного огляду національних бібліографій», а також з «Огляду національних бібліографій» Р. Чеффінза. Появу цих праць зумовили потреби універсального бібліографічного обліку, мета якого - організувати всесвітню систему обміну бібліографічною інформацією та уніфікувати поточну національну бібліографію в світовому масштабі, що передбачає також уніфікацію бібліографії екстеріорики. Ретроспективну екстеріоріку частково відображено в міжнародному довіднику, підготовленому робочою групою ІФЛА за редакцією М. Бодіке<sup>2</sup>. На Міжнародному конгресі з національної бібліографії (Париж, 1977) було підтверджено позитивне ставлення ЮНЕСКО та ІФЛА до бібліографування екстеріорики за умови, що вона реєструватиметься окремо від національної книжкової продукції<sup>3</sup>.

Досвід обліку екстеріорики в країнах колишнього соціалістичного табору узагальнено в анотованому бібліографічному покажчику «Государственные (национальные) библиографические указатели социалистических стран» (В 2 ч. М., 1984-1985), в якому докладно охарактеризовано систему поточних та ретроспектив-

них покажчиків екстеріорики. Наголошувалося, що кожна країна реєструє літературу такого плану відповідно до власних потреб та можливостей.

Обговорюючи проблеми екстеріорики щодо України, зазначимо, що користуватимемося терміном *зарубіжна україніка*. Питання про вживання терміна *україніка* дискутувалося на І з'їзді МАУ та після нього<sup>4</sup>. Більшість учених висловилися за використання цього терміна в широкому розумінні - для визначення і національної (тобто виданої на території країни), і зарубіжної друкованої продукції. Принагідно звернемо увагу на аналогічне вирішення цього питання в Польщі, де екстеріорика кваліфікується як «rolonica zagraniczna».

Не маючи наміру повністю вичерпати коло проблем, які постають перед дослідником зарубіжної україніки, зупинимося на деяких з них - як загального плану, так і тих, над вирішенням яких працюють нині у відділі зарубіжної україніки НБУВ.

Виходячи з розробленої в бібліотеці концепції НБ, до зарубіжної україніки належать видані поза межами сучасної території України:

1. Твори друку українською мовою.
2. Твори друку про Україну та український народ усіма мовами.
3. Твори друку, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об'єднання - всіма мовами.

В аспекті досліджуваної теми маємо низку проблем, де ще не вироблено термінологію, не уточнено обсяги самих понять. Так, потребує ідентифікації поняття «українська діаспора»<sup>5</sup>, наукового обгрунтування - проблеми реєстрації та вивчення друкованої продукції, створеної на етнічних територіях українського народу. Постає питання про розмежування діаспори - необхідність вивчення української культури Кубані, Вороніжчини, Саратовщини, так званого Сірого Клину (Середньозіатського степового краю - сучасного Казахстану), Зеленого Клину (південної частини Далекого Сходу) та Харбіну в Маньчжурії<sup>6</sup>.

Організація систематичного поточного й ретрос-



пективного обліку зарубіжної україніки є одним з невідкладних завдань, зокрема й для співробітників відділу зарубіжної україніки НБУВ, який діє в складі інституту української книги. Цей підрозділ утворено у вересні 1990 р. на основі відділу спеціального збереження літератури, організованого в 1936 р. з метою обмеження доступу читачів до інформації, яка не підлягала поширенню і розголосу.

Відділ спеціального збереження поповнювався літературою з зарубіжної україніки переважно випадково, в основному книгами з Головліту УРСР. Систематичним комплектуванням його деякий час (на рубежі 60-70-х років) займався відділ зарубіжної історіографії, відоміший як «відділ контрпропаганди» академічного Інституту історії, працівники якого замовляли потрібні для роботи книги. Література надходила шляхом валютної передплати та книгообміну. Всього одержано близько 800 видань, якими історики-«контрпропагандисти» могли користуватися лише у відділі спецзбереження.

Основним результатом роботи відділу зарубіжної історіографії став довідник «Бібліографія зарубіжних видань з історії Української РСР» (К., «Наук. думка», 1971), виданий з грифом «Для службового користування». Це єдине в післявоєнній країні бібліографічне видання, в якому певною мірою відбито доробок західної «буржуазно-націоналістичної» еміграції.

На момент відкриття відділ зарубіжної україніки нараховував близько 1500 книг і 4300 журналів. Сьогодні - близько 6 тис. книг (4445 назв, з них 3840 - українською і 605 іншими мовами) та 6 тис. прим. (у неповних комплектах) періодичних видань (263 назви, крім газет\*, з них - 228 українською та 35 іншими мовами) [див. також «Бібл. вісн.», 1993, №1/2].

Порівняємо: за О. Данком, у 1945-1960 рр. у діаспорі з'явилося друком близько 3900 книг, які належать до україніки (українською та іноземними мовами)<sup>7</sup>. Якщо припустити, що надалі кількість видань лишалася на рівні 1959 р. - 300 видань щорічно (насправді ця цифра істотно зросла), то за 1945-1995 рр. на Заході з'явилося друком не менше 15 тис. видань українською та іноземними мовами про Україну. На жаль, жодна бібліотека світу не має їх вичерпного зібрання.

Нині фонд відділу поповнюється несистематично, нові надходження не охоплюють навіть синхронного репертуару української книги поза межами України. Основні надходження зараз - це дарунки різних інституцій та приватних осіб. Дещо одержуємо шляхом валютної передплати та міжнародного книгообміну.

Спроби обліку зарубіжної україніки - хоча й несистематичні - були як в Україні, так і в діаспорі (принаймні з 1920-х років). Серед них - і власне бібліографічні покажчики, й аналітичні огляди.

З опублікованих в Україні в 20-ті роки праць слід назвати передовсім аналітичні огляди В. Дорошенка «Українознавство поза межами УРСР» за 1914-1925, 1926, 1927 та 1928 рр. (журнал «Україна», 1925, №15; 1927, №29; 1929, №33; 1930, №42). Україніка, видана поза межами України (спершу тільки в республіках СРСР, а пізніше і в соціалістичних країнах) фіксувалася в бібліографічних покажчиках, які випускала Книжкова палата УРСР: «Українська РСР у виданнях республік

Радянського Союзу» (1956-1966), «Українська РСР у пресі СРСР і зарубіжних соціалістичних країн (1979-1989)», «Українська РСР у пресі СРСР і зарубіжних країн» (1990)<sup>8</sup>. Останнім часом аналітично-бібліографічне опрацювання доробку окремих книгознавців діаспори видала Національна парламентська бібліотека в серії «Видатні діячі української книги»: Королевич Н.Ф. Бібліографічна діяльність В.В.Дорошенка (1879-1963). - К., 1995; Казакова Н.В. Левко Устимович Биковський (1895-1992). Біо-бібліографічний нарис. - К., 1996.

Цінну спробу обліку персональної бібліографії істориків української діаспори зробив О.Ясь у статті «Персональна бібліографія істориків діаспори /1945-1991 рр.» («Бібл. вісник», 1996, №2).

Аналітичний огляд друкованих та архівних бібліографічних українознавчих матеріалів (включно з зарубіжними) в Науковому товаристві ім. Т.Шевченка у Львові за 1885-1939 рр. як важливого джерела для створення НБ подано в статті Л.Ільницької<sup>9</sup>, де, зокрема, відзначено, що ЛНБ ім. В. Стефаніка працює над бібліографією української книги в еміграції (1914-1939).

Природно, що значно більше відповідних праць з'явилося в діаспорі<sup>10</sup> (вони й ґрунтовніші за «материкові»). Згадаємо тут найважливіші: «Українська літературна продукція на еміграції у Відні» І.Чепиги (Відень, 1916)<sup>11</sup>; «Бібліографічний покажчик наукових праць української еміграції 1920-1931» П.Зленка (Прага, 1932; перевидання: Едмонтон, 1990); «Україніка в західноєвропейських мовах: Вибрана бібліографія Є.Пеленського (Мюнхен, 1948); укладені Б.Романенчуком «Бібліографія української книги у Великій Британії за час війни (вересень 1939 - грудень 1941)» (Львів, Краків, 1942) та «Бібліографія видань української еміграційної літератури 1945-1970» (Філадельфія, 1974); серію статей О.Соколишина «Бібліографія україніки англійською мовою. Огляд її стану і джерел у вільному світі», надрукованих у журналі «Українська книга» (Філадельфія) за 1971-1972 рр.; «Річник української бібліографії. 1957», укладений О.Данком і М.Лабунькою (Нью-Йорк, 1960); серію праць американського бібліографа М.Бойка<sup>12</sup>, найважливішими з яких в аспекті досліджуваної теми є «Українська бібліографія за кордоном» (Блумінгтон, 1985) та «Українська бібліографія материка і діаспори» (Блумінгтон, 1988); дослідження «літописця австралійської україніки» С.Радіона «Карбовані друком сліди лишаються. Бібліографія» (Мельбурн, 1992) та ін.; укладена Я.Славутичем «Анотована бібліографія української літератури в Канаді: Канадські книжкові видання 1908-1986» (Едмонтон: Славута, 1987) і бібліографії М.Тарнавської «Ukrainian literature in English: books and pamphlets, 1890-1965: An annotated bibliography» (Edmonton, 1988) та О.Пясецької «Bibliography of Ukrainian literature in English and French: Translations and critical works (1950-1986)» (Ottawa, 1989); універсальний покажчик Б.Винара «Ukraine. A bibliographic guide to English language publications» (Englewood, 1990).

Важливим джерелом відповідної бібліографічної інформації є каталог україніки у фондах бібліотеки Торонтського університету<sup>14</sup>. У ньому зарубіжну україніку відображено поряд з виданнями, опублікованими в Україні. Тут зафіксовано близько 11 тис.

\* Газети діаспори знаходяться у відділі газетних фондів, вул. Володимирська, 62.



джерел. Каталог складається з 31 розділу і 80 підрозділів. У їх межах літературу розташовано за абетковим принципом на автора (редактора) або назву. Прізвища авторів книг слов'янськими мовами транскрибовано латинським шрифтом. В окремих випадках подаються паралельно назва і автор англійською та українською (латинкою), а вихідні дані - англійською мовою.

Фундаментальною працею такого ж плану є неопублікована «Бібліографія українки в Бібліотеці Конгресу США», укладена Андрієм Фесенком<sup>14</sup>. Упорядник описав 4130 джерел, виданих в Україні та поза її межами всіма мовами. Розписані і видання іншими слов'янськими мовами, в яких є згадки про Україну. Матеріал подано у 17 розділах за предметно-тематичним принципом в абетковому порядку.

Для читачів НБУВ віднедавна приступний електронний каталог (ЕК) Бібліотеки НТШ (Сарсель, Франція). Її було створено в 50-х роках при Європейському осередку НТШ для групи дослідників і вчених, які працювали під керівництвом В.Кубійовича над «Енциклопедією українознавства». ЕК включає бібліографічний опис (БО) книг ХІХ-ХХ ст., у тому числі довідково-бібліографічних видань, літератури з питань історії, освіти, культури, а також художньої літератури, виданої в діаспорі в УРСР і СРСР. Зараз каталог налічує 15 тис. назв українською та іноземними мовами. Пошук може вестися за будь-яким елементом БО (за автором, назвою, ключовими словами). Опис фонду не завершено (перспектива - 20 тис. назв).

Можна користуватися також ЕК Бібліотеки Конгресу США за 1969-1994 рр. (українка - без поділу на материкову й зарубіжну - становить понад 7 тис. одиниць, відповідні видання розшукуються за будь-яким елементом БО), друкованими каталогами цієї ж бібліотеки (до 1982 р.) та Нью-Йоркської публічної<sup>15</sup>.

Для відтворення репертуару зарубіжної українки певне інформаційне значення мають також бібліографічні списки книг і журналів, що вміщувалися і вміщуються в низці періодичних видань діаспори (включно зі спеціальними, як, наприклад, «Українська книга», «Інформаційний бюлетень» Української бібліотеки ім. С.Петлюри в Парижі), каталогах книгарень української діаспори<sup>16</sup>.

Серед аналітичних опрацювань цієї тематики наведемо передовсім статті А.Фесенка «До питання української бібліографії за кордоном»<sup>17</sup> та Б.Кравціва «Українська книжка в діаспорі»<sup>18</sup>. А.Фесенко прагнув подати показовий матеріал, «що характеризує загальний стан цієї проблеми і дає змогу накреслити деякі методологічні форми дальшої роботи українських бібліографів за кордоном». Автор, у полі зору якого зарубіжна українська бібліографія, зафіксована в книгах, збірниках, періодиці, відзначає: «...неосаяність українки взагалі, з одного боку, й індивідуальна зацікавленість окремих бібліографів у певних темах, з другого, - приводять до спроб складання бібліографій з окремих ділянок українки, від цілих тематичних комплексів до окремих персоналій»<sup>19</sup>. Для прикладу проаналізовано шевченкіану.

Б.Кравців, досліджуючи український видавничий рух за кордоном, ставить питання про організацію осередку, який синхронно реєстрував би українську книгу діаспори, створюючи джерельну основу для докладнішого її вивчення; відзначає, що єдиною зреалізованою спробою загальної бібліографії українських книжкових видань поза межами УРСР був складений О.Данком та М.Лабуньою і виданий 1960 р. УВАН у Нью-Йорку «Річник української бібліографії 1957», в якому зареєстровано 275 книжок і брошур; 202 українською й решта іншими мовами<sup>20</sup>; описує також інші спроби бібліографування української книги за кордоном.

Книгознавчі аспекти проблематики (поза власне бібліографічними підсоновами їх опрацювання) розглядаються А.Судиним у праці «До проблеми вивчення тематико-типологічного складу української книги в діаспорі»<sup>21</sup>. На його думку, аналіз функціонального призначення видань зарубіжної українки вкаже на те, які саме інтереси стимулювали видавничу діяльність українців у діаспорі - і в межах адаптації в нових умовах, і в процесах виокремлення серед населення чужої держави. А.Судин пропонує класифікацію видавництва і видавців української зарубіжної книги, окреслює найпоширеніші типи видань (переважання художньої літератури, публіцистики, а також наукової книги - історичної, суспільно-політичної, філологічної, головно українознавчого характеру).

Один з напрямів діяльності відділу зарубіжної українки НБУВ - наукове опрацювання фондів. Тут створено каталог наукових установ та громадських інституцій української діаспори, картотеку визначних українських діячів (переважно сучасників), які працюють у всіх галузях науки й культури діаспори.

У найближчих планах відділу - опис книг «de visu» і підготовка до видання анотованого каталогу наших фондів, які і в нинішньому своєму обсязі становлять інтерес для фахівців. У перспективі - аналітичні дослідження видавничої діяльності основних наукових центрів української діаспори (Української вільної академії наук у США й Канаді, Наукового товариства ім. Шевченка, Канадського інституту українських студій, Українського наукового інституту Гарвардського університету, Українського вільного університету, Українського технічно-господарського інституту), вихідним пунктом яких стануть існуючі бібліографії їхньої книжкової та журнальної продукції<sup>22</sup>.

На першому етапі наукового опрацювання фонду пріоритет буде віддано вивченню зарубіжної україномовної книги<sup>23</sup>.

Періодичні видання, за розпорядженням президента НАНУ, вивчаються й бібліографуються в науководослідному центрі періодики (ЛНБ ім. В.Стефаніка).

Оскільки українська екстеріорика в більшому чи меншому обсязі представлена не лише в названому, а й практично у всіх підрозділах НБУВ, то є актуальним і створення відповідної загальнобібліотечної бази даних.

<sup>1</sup> Див.: Христова У. Библиографическое разыскание экстеріорики на примере собиранія болгарики в Народной Республіке Болгарии // Библиотекосведение и библиография за рубежом. - М., 1981. - Вып. 84. - С.42.

<sup>2</sup> Inventaire General des Bibliographies Nationales Retrospectives = Retrospective National Bibliographies: an International Directory / Ed. by M. Beaudiquez. - Munchen; New York; London; Paris, 1986. - IFLA publications 35.



- <sup>3</sup> Христова У. Библиографическое разыскание экстериористики на примере собирания болгарики в Народной Республике Болгарии // Библиотечковедение и библиография за рубежом. - С.40-41. Див. також: *Вовченко І.* Державна (Національна) бібліографія України і міжнародні вимоги // Бібл. вісн. - 1994. - №1. - С.13-17.
- <sup>4</sup> Див.: Стенограма розширеної міжвідомчої паради з обговорення проєкту програми «Архівна та рукописна україніка», яка відбулася в Інституті української археографії АН України 17 жовтня 1991 р. // Архівна та рукописна україніка. - К., 1992. - С. 26; *Дашкевич Я.* Українознавство, україністика, україніка: Еволюція понять та їх майбутнє // Другий Міжнародний конгрес україністів. Львів, 22-28 серпня 1993 р. Доп. та повідом. Історіографія українознавства, етнологія, культура. - Львів, 1994. - С.3-8; *Омельчук В.Ю.* Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки // Бібл. вісник. - 1995. - №5. - С.2.
- <sup>5</sup> Див.: *Заставний Ф.Д.* Українська діаспора. - Львів, 1991. - С.9-11; *Маркусь В.* Чому діаспора: спроба ідентифікації поняття // Укр. діаспора. - 1992. - №1. - С.4-13.
- <sup>6</sup> Див.: *Дашкевич Я.* Куди показує компас?: Про концепцію 5-томної «Історії української культури» // Україна вчора і нині. - К., 1993. - С. 34-35.
- <sup>7</sup> *Данко О.* Українські публікації поза Україною /1945-1960/ // Сучасність. - 1962. - №3. - С.108-116. Додаткові відомості щодо кількості українських книг, надрукованих у діаспорі, див. у ст.: *Кравців Б.* Українська книжка в діаспорі // Альманах Українського народного союзу на рік, 1975. Джерсі-Сіті; Нью-Йорк. - 1975. - С.86-91.
- <sup>8</sup> Див. також: Украинская ССР в изданиях братских республик: /По материалам академических библиотек/: Библиографический указатель / Сост. С.И.Белокопъ - Киев, 1987.
- <sup>9</sup> *Льницька Л.І.* Українознавча бібліографія в Науковому товаристві ім. Шевченка у Львові /1885-1939/: Друковані й архівні матеріали // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника ІАН України. - Вип.4. - Львів, 1994. - С. 165-178.
- <sup>10</sup> Про початки української бібліографії, в т. ч. зарубіжної україніки див.: *Пеленський С.Ю., Кузеля З.* Бібліографія (історія української бібліографії) // Енциклопедія українознавства: Загальна частина / Перевидання в Україні. - К., 1995. - С. 966-969.
- <sup>11</sup> Передрук тексту покажника див.: *Погребенник Ф.Л.* Рідкісний покажчик українських видань у Відні. - Бібл. вісн. - 1994. - №3. - С.9-17.
- <sup>12</sup> Їх аналітичний огляд див.: *Льницька Л.* Рец. на вид.: Максим Бойко. Персональна бібліографія, 1947-1992 / Блумінгтон, 1992/ // Записки наукового товариства ім. Шевченка. - Львів, 1995. - Т. ССХХІХ. Праці філол. секції. - С. 602-605.
- <sup>13</sup> *Ukrainica at the University of Toronto Library. A Catalogue of Holdings / Compiled by Paul Robert Magocsi with the assistance of Nadia Odette Diakun. - Toronto; Buffalo; London, 1986. Vol. 1-2.*
- <sup>14</sup> *Фесенко А.* Бібліографія україніки в Бібліотечі Конгресу США. - Машинпис. - 406 с. Зберігається у відділі зарубіжної україніки НБУВ.
- <sup>15</sup> Див.: Презентація друкованого каталогу Нью-Йоркської публічної бібліотеки (1911-1971) // Бібл. вісн. 1996. - №3. - С.39.
- <sup>16</sup> Див. напр.: Каталог книжок найбільшої української книгозбірні 1985: Українська книгарня в Едмонтоні. - Едмонтон, 1985.
- <sup>17</sup> *Фесенко А.* До питання української бібліографії за кордоном // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1969. - Т.185. / 36. філол. секції. - Т.34/. - С.97-112.
- <sup>18</sup> *Кравців Б.* Українська книжка в діаспорі: Альманах Українського народного союзу на рік, 1975. - С.86-91.
- <sup>19</sup> *Фесенко А.* До питання української бібліографії за кордоном. - С.107.
- <sup>20</sup> *Кравців Б.* Українська книжка в діаспорі - С.87.
- <sup>21</sup> *Судин А.* До проблеми вивчення тематико-інтологічного складу української книги в діаспорі (третьє хвиля емігранції) // Книга в соціокультурному просторі: (Досвід книговидавництва XIX-XX ст. і сучасні проблеми). Міжпар. наук. конф. Львів, 3-5 травня 1995 р. Доп. і повідом. Львів, 1995. - С.68-70.
- <sup>22</sup> Див. напр.: *Exilveröffentlichungen der Ševčenko-Gesellschaft\* der Wissenschaften der Ukrainischen Freien Universität des Ukrainischen Technisch-Wirtschaftlichen Instituts: Ausstellungskatalog. - München, 1983; Видання Наукового товариства ім. Шевченка: 1945-1980-ті: Бібліографічний покажчик / Ветун, переклад, обробка О.В.Русіної. - К., 1990. Невовний бібліографічний огляд видань наукових інституцій діаспори (без року публікації) подається у багатьох їхніх книжоторговельних каталогах. Див. напр.: Список видань Української вільної академії наук у Сполучених Штатах Америки // Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності: 1945-1965 / УВАП. - Нью-Йорк, 1967. - С.59-62; Publications: Harvard Series in Ukrainian Studies / Harvard Ukrainian Research Institute. - Cambridge, (1991); Canadian Institute of Ukrainian Studies Press; Publications catalogue. 1993/1994. (Edmonton, 1994).*
- <sup>23</sup> Цінні міркування щодо напрямів і характеру вивчення цієї проблематики на російському матеріалі подано в статті *В.І.Харламова* «Русская зарубежная книга как библиографическая категория» /Библиография. - 1994. - №6. - С.11-20/

\* Так у книзі.

Наталія Белічко, Тетяна Галькевич

## Дарунки секторові естампів та репродукцій НБУВ

**К**омплектування бібліотек - невід'ємна, а можливо, й найголовніша умова їх функціонування. Одвічною традиційною формою поповнення бібліотечних фондів є дарунки доброчинників. Свідчення цього - дарунки НБУВ видатних українських художників В.Касіяна, О.Пашенка, М.Дерегуса, В.Литвиненка, А.Базилевича, мистецтвознавців Ю.Белічка, С.Побожія, Г.Юхимця і багатьох інших.

Коли скорочуються надходження до бібліотек, то відповідно знижується й рівень повноти фондів. За останніх чотири роки нові надходження літератури книжково-альбомного фонду зменшилися вдвічі, а аркушевого - вчетверо. При такій ситуації безкоштовне комплектування набуває особливого значення. Співробітники сектора естампів та репродукцій, дбаючи про поповнення фондів, проводять бесіди з читачами, відвідують виставки, майстерні художників, колекціонерів, налагоджують контакти з творчими спілками, Дирекцією художніх виставок Міністерства